

ВОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО В УКРАЇНІ У 1960-х РОКАХ

WATER LEGISLATION IN UKRAINE IN THE 1960s

Грінченко К.О., аспірантка
кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено змістовому аналізу водного законодавства УРСР 1960-х років, що передував його кодифікації, який завершився прийняттям Верховною Радою УРСР у червні 1972 року Водного кодексу УРСР. Водне законодавство, яким в УРСР регулювалися питання правового статусу вод, використання і охорони вод, попередження їх можливого негативного впливу на довкілля, питання відповідальності за порушення водного законодавства, складалося з цілісної системи нормативно-правових актів, до яких відносилися норми Конституції УРСР про право виключної власності на води, деяких інших законів УРСР, Указів Президії УРСР, постанов Раді Міністрів УРСР, значної кількості підзаконних нормативно-правових актів у формі положень, наказів, інструкцій тощо, прийнятих державними органами, уповноваженими здійснювати управління водними ресурсами. Доведено, що галузь водного господарства була в полі зору багатьох суб'єктів нормотворчості. Існуючі різні за формою акти водного законодавства 1960-х років перебували в центрі уваги науковців, які висловлювали багато слушних пропозицій стосовно кодифікації водного законодавства як союзного, так і республіканського рівнів, що знаходило відображення в наукових публікаціях зазначеного періоду. Ці публікації аналізуються під час дослідження водного законодавства УРСР у його передкодифікаційний період. Досвід практичного застосування водного законодавства, наукові напрацювання стосовно кодифікації водного законодавства були використані під час підготовки Основ водного законодавства Союзу Радянських Соціалістичних Республік 1970 року та першого в історії України Водного кодексу УРСР 1972 року.

Ключові слова: водне законодавство Української РСР, класифікація нормативно-правових актів водного господарства УРСР, кодифікація водного законодавства УРСР, періодизація водного законодавства УРСР, Водний кодекс УРСР 1972 року.

The article is devoted to the substantive analysis of water legislation in the USSR in the 1960s, which preceded its codification, that ended with the adoption of the Water Code of the USSR by the Verkhovna Rada of the USSR in June 1972. Water legislation, which in the USSR regulated the legal status of water, its use and protection, prevention of water's possible negative impact on the environment, liability for violations of water legislation consisted of a comprehensive system of regulations, that included the Constitution of the USSR on exclusive property on water, some other laws of the USSR, Decrees of the Presidium of the USSR, resolutions of the Council of Ministers of the USSR, a significant number of bylaws in the form of regulations, orders, instructions, etc., adopted by state bodies authorized to manage water resources. It has been proven that the water industry was in the field of view of many rule-making bodies. The existing various forms of water legislation in the 1960s were the focus of scholars, who made many valid proposals for the codification of water legislation at both the Union and Republican levels, which was reflected in the scientific publications of that period. These publications were analyzed in the study of water legislation of the USSR in its pre-codification period. The experience of practical application of water legislation, scientific developments on the codification of water legislation were used in the preparation of the Fundamentals of Water Legislation of the Union of Soviet Socialist Republics in 1970 and the first in the history of Ukraine Water Code of 1972.

Key words: water legislation of the Ukrainian SSR, classification of normative-legal acts of water management of the USSR, codification of water legislation of the USSR, periodization of water legislation of the USSR, Water Code of the USSR of 1972.

Попередні дослідження. Методологічною основою для дослідження зазначеної тематики стала низка опублікованих праць науковців радянського періоду: С. Байсалова, Ц. Бичкової, Б. Єрофеева, С. Колбасова, В. Корецького, В. Мунтяна, а також сучасних вітчизняних науковців (А. Гетьман, Г. Анісімова, А. Булгаков, С. Гоцуляк, Р. Казак, А. Соколова, М. Солоха, І. Усенко, Ю. Чуприна та ін.).

Мета дослідження. Метою статті є комплексне дослідження стану водного законодавства 1960-х років на території УРСР, здійснення класифікації цього законодавства та обґрунтування необхідності його кодифікації.

Виклад основного матеріалу. У другій половині 1950-х років у СРСР загалом і в Українській РСР, що входила до складу Союзу РСР, зокрема відбувався активний процес десталінізації, спрямований на лібералізацію багатьох складників суспільно-політичного, економічного, державного життя в країні. Також відбувався перерозподіл повноважень між союзними і республіканськими органами влади й управління на користь республік. Так, УРСР як одна з них отримала право на свій розсуд вирішувати питання в галузі будівництва, землекористування, адміністративно-територіального устрою. Були також розширені права УРСР у таких сферах, як планування, матеріально-технічне забезпечення та керівництво народним господарством республіки, народна освіта, охорона здоров'я. Були істотно розширені бюджетно-фінансові права союзних республік [1, с. 474–475]. Активізувалася робота з удосконалення як союзного, так і республіканського законодавства. Саме на кінець 1950-х – початок 1960-х років припадає початок другої кодифікації радянського законодавства,

в тому числі й в УРСР. Зазначені фактори суттєво вплинули на зміст багатьох галузей права УРСР. Удосконалювалося також і законодавство, присвячене регулюванню водних відносин у республіці.

У 1960-х роках водні відносини в УРСР регулювалися різними за юридичною силою і призначенням законодавчими актами як союзного, так і республіканського рівнів. У системі водного законодавства цього періоду таке найпринциповіше питання, як питання про право власності на води, вирішувалося на конституційному рівні. Так, у статті 6 Конституції УРСР 1937 року, яка діяла в той час, зазначалося, що води є державною власністю, так само, як і земля, її надра, ліси [2, с. 102]. При цьому слід зазначити, що стаття 6 Конституції УРСР 1937 р. дослівно повторювала зміст статті 6 діючої на той час Конституції СРСР 1936 року [3, с. 74]. Норма Конституції УРСР як Основного Закону країни про державну власність на води в системі водного законодавства УРСР займала провідне місце. У затверджених Законом СРСР від 8 грудня 1961 р. Основних цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік містилася стаття 21 під назвою «Державна власність», у частині третій якої наголошувалося, що у власності держави знаходилися, зокрема, земля, ліси, її надра, води, ліси, а в частині четвертій цієї ж статті зазначалося, що земля, її надра, води, ліси, будучи виключною власністю держави, можуть надаватися лише в користування [4, ст. 525]. Про державну власність на води і належність їх до виключної власності держави говорилося і в статті 90 Цивільного кодексу УРСР, затвердженого Законом УРСР від 18 липня 1963 року [5, ст. 463].

Наступним Законом УРСР, в якому містилися норми, що регулювали водні відносини в республіці, був затверджений третьою сесією Верховної Ради УРСР п'ятого скликання 30 червня 1960 року Закон України «Про охорону природи Української РСР» [6, ст. 175]. Цей комплексний нормативно-правовий акт містив розділ VI «Охорона водойм і рибних запасів» і складався із 13–16 статей. Як слушно зауважував В.Л. Мунтян, «хоч розділ і названо «Охорона водойм», а не «Охорона водних ресурсів», але зміст його значно ширший від назви» [7, с. 27]. У частині першій статті 13 Закону зазначалося: «Стаття 13. Всі водойми Української РСР охороняються від забруднення їх неочищеними промисловими і побутовими стічними водами та від будь-якого іншого забруднення, що може призвести до обміління водойм, погіршення якості води, загибелі у водоймах рибних запасів та інших водних тварин» [6, ст. 175]. Частиною другою статті 13 Закону відповідальність за здійснення необхідних водогосподарських заходів, раціональне використання водних ресурсів, за утримання в належному стані водойм і водогосподарських об'єктів покладалась на організації, в експлуатації яких вони перебували. Контроль за санітарним станом водойм статтею 16 Закону покладался на органи санітарного нагляду Міністерства охорони здоров'я Української РСР. Як слушно зазначає М.Т. Солоха, Закон УРСР «Про охорону природи Української РСР» «став першим законом у державі, який у комплексі регулював суспільні відносини у сфері охорони природи і раціональному використанні природних ресурсів, у тому числі водних» [8, с. 175]. Базовим для правоохоронних підзаконних нормативно-правових актів уважає цей Закон УРСР Р.А. Казак [9, с. 47–55]. Досліджуючи вищезгаданий Закон УРСР, А.О. Булгаков зазначив, що «вже в преамбулі Закону було вказано на особливе значення охорони природи в цілому» [10, с. 17].

До водного законодавства досліджуваного періоду слід віднести й деякі Укази Президії Верховної Ради УРСР. Так, 5 липня 1960 р. Президія Верховної Ради УРСР прийняла Указ «Про утворення Державного комітету Ради Міністрів Української РСР по водному господарству» [11, с. 235–236]. 22 листопада 1963 р. Президія Верховної Ради УРСР прийняла Указ «Про реорганізацію Державного Комітету Ради Міністрів Української РСР по водному господарству» [12, ст. 679].

Наступну після законів УРСР і указів Президії Верховної Ради УРСР групу нормативно-правових актів у сфері водного законодавства, що діяли в УРСР у досліджуваній період, становили акти Ради Міністрів СРСР і Ради Міністрів УРСР. До цих актів слід віднести перш за все постанову Ради Міністрів СРСР від 22 квітня 1960 р. «Про заходи по упорядкуванню використання і посиленню охорони водних ресурсів СРСР» № 425 [13, ст. 67]. Свого часу В.Л. Мунтян безспідставно зазначав, що це був нормативно-правовий акт, «де викладені основні принципи правового регулювання водогосподарських відносин» [7, с. 26]. На думку В.І. Корецького, «хоча ця постанова безпосередньо спрямована на упорядкування використання і підсилення охорони водних ресурсів СРСР, вона за своїм значенням є стрижневим для всього водного законодавства країни» [14, с. 18]. Б.В. Єрофеев, уважаючи постанову № 425 одним із нормативних загальносоюзних актів, покликаних забезпечити комплексне використання і охорону водних ресурсів, акцентував увагу на тому, що «на виконання цієї постанови в союзних республіках були прийняті постанови аналогічного призначення» [15, с. 6]. До постанови № 425 за рівнем значущості в регулюванні водних відносин слід віднести і постанову Ради Міністрів СРСР від 4 вересня 1959 р. «Про посилення державного контролю за використанням підземних вод і про заходи з їх охорони» № 1036 [16, ст. 135]. На виконання постанов Ради Міністрів СРСР №№ 1036 і 425 Радою Міністрів УРСР були прийняті постанови «Про поси-

лення державного контролю за використанням підземних вод і про заходи з їх охорони» від 26 вересня 1959 р. № 160 [17, ст.130] та постанова ЦК КП України та Ради Міністрів УРСР «Про заходи по впорядкуванню і посиленню охорони водних ресурсів Української РСР» від 21 червня 1960 р. № 1073 [18, с. 365–370]. Постанову № 1073 А.К. Соколова вважає одним із нормативно-правових актів, які «визначали оформлення саме законодавчого забезпечення правового інституту водного права – охорони вод» [19, с. 10]. У досліджуваній період було прийнято чимало й інших важливих урядових постанов у галузі водного господарства УРСР. До цієї групи слід віднести передусім акти, які стосувалися організації та діяльності органів управління водним господарством республіки. Так, на виконання доручення Ради Міністрів СРСР організувати спеціальні органи при урядах союзних республік з використання й охорони поверхневих і підземних водних ресурсів у республіках, про що йшлося у постанові Ради Міністрів СРСР № 425 від 22 квітня 1960 р., Рада Міністрів УРСР прийняла декілька постанов, які стосувалися створення спеціальних республіканських органів по водному господарству. Так, 16 серпня 1960 р. Рада Міністрів УРСР прийняла постанову № 1340 «Про затвердження структури і штатів Державного комітету Ради Міністрів Української РСР по водному господарству» [20, ст. 168]. 10 грудня 1960 р. Рада Міністрів УРСР прийняла постанову «Про затвердження положень про Державний комітет Ради Міністрів УРСР по водному господарству, обласне управління водного господарства і Басейнову інспекцію Держводгоспу УРСР» № 1977 [21, ст. 194]. Цією постановою визнавалися такими, що втратили силу, Положення про Головне управління водного господарства при Раді Міністрів УРСР і Положення про обласне управління водного господарства, затверджені постановою Ради Міністрів УРСР від 20 січня 1955 р. № 92 «Про затвердження положень про Головне управління водного господарства при Раді Міністрів Української РСР і обласне управління водного господарства» [22, ст. 6]. У наступні роки продовжилася практика прийняття нормативних актів, які стосувалися органів управління водним господарством. Так, 16 лютого 1963 р. Рада Міністрів УРСР прийняла постанову № 215 «Про структуру Державного комітету Ради Міністрів Української РСР по водному господарству» [20, ст. 168]. Надалі були прийняті акти про Державний виробничий комітет по зрошувальному землеробству та водному господарству (1963–1965 рр.), Міністерство меліорації та водного господарства УРСР (створено 23 жовтня 1965 р.). Утворення Міністерства меліорації і водного господарства УРСР Ю.А. Чуприна слушно пов'язує з удосконаленням системи органів управління водним комплексом [23, с. 50]. Радою Міністрів УРСР приймалися й деякі інші постанови, якими регулювалося відведення води для промисловості, енергетики, сільського господарства, забезпечувалася охорона вод, визначалися заходи, що попереджали шкідливу дію вод на довкілля, встановлювалися адміністративна відповідальність за порушення водного законодавства тощо. Це були, зокрема, такі акти: «Положення про міністерство енергетики і електрифікації Української РСР», затверджене постановою Ради Міністрів УРСР від 25 вересня 1969 року № 546 [24, ст. 125]; Постанова ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР від 8 лютого 1964 року № 156 «Про заходи щодо ефективного використання зрошуваних земель та покращення водогосподарського будівництва в Українській РСР» [18, с. 258]; Постанова ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР від 30 червня 1966 р. № 520 «Про широкий розвиток меліорації земель для отримання високих та стійких урожаїв зернових та інших сільськогосподарських культур в Українській РСР» [25, ст. 73]; Постанова Ради Міністрів Української РСР від 30 травня 1963 року № 637 «Про заходи по впорядкуванню використання водних ресурсів промисловими підприємствами

Української РСР» [26, ст. 42]; Постанова ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР від 5 лютого 1964 року № 152 «Про заходи по впорядкуванню використання водних ресурсів промисловістю і комунальним господарством Української РСР» [27, ст. 15]; Постанова ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР 1968 року «Про заходи з поліпшення охорони і використання малих річок» [28, ст. 118]; Постанова ЦК КП України та Ради Міністрів УРСР від 16 травня 1967 року № 320 «Про невідкладні заходи щодо захисту ґрунтів від вітрової та водної ерозії в Українській РСР» [29, ст. 47]; Постанова Ради Міністрів УРСР № 272 «Про невідкладні заходи щодо захисту берегів Чорного моря від руйнування та раціонального використання території курортів чорноморського узбережжя» [30, ст. 55].

Низка постанов уряду УРСР передбачала контроль та відповідальність з порушення правил охорони водних ресурсів. Це постанова Ради Міністрів УРСР від 19 вересня 1962 року № 1103 «Про державних контролерів з охорони ґрунтів і захисних лісонасаджень на території Української РСР» [31, ст. 126]; Постанова Ради Міністрів УРСР «Про встановлення штрафів за порушення правил охорони і використання водних ресурсів Української РСР» від 7 липня 1962 року [32, ст. 94].

Таким чином, серед джерел водного законодавства досліджуваного періоду урядові постанови займали важливе місце. До речі, серед джерел сучасного водного законодавства України існує ціла низка постанов Кабінету Міністрів України, нормами яких, як зазначає Г.В. Анісімова, регулюється використання, управління і контроль за використанням та охороною вод, запобіганням шкідливої дії вод, відповідальність порушників водного законодавства [33, с. 112].

Крім постанов водогосподарського призначення, Рада Міністрів приймала й такі акти, як розпорядження. Так, 30 вересня 1963 р. Рада Міністрів УРСР прийняла розпорядження № 1495-р, яким поширювалась із 1 січня 1964 року чинність розпорядження Ради Міністрів УРСР від 29 вересня 1956 р № 935 (ЗП УРСР. 1956. № 17-18. Ст. 194) у частині скасування плати за воду, що подавалася для зрошення, на колгоспи та інших господарства-водокористувачів, які проводили зрошення сільськогосподарських культур у Донецькій, Луганській, Одеській та інших областях з державних водоводів, водойм та каналів незалежно від їх відомчої належності [34, ст. 98].

Окрему групу джерел водного права досліджуваного періоду становили відомчі нормативно-правові акти. А.П. Гетьман, аналізуючи зміст виданої в середині 1960-х років монографії С.Б. Байсалова «Водне право Казахської РСР (Деякі проблеми теорії і практики)» [35], зазначав, що в дослідженні джерел водного права «автором були піддані аналізу не лише закони, але й підзаконні нормативні акти – укази, постанови і розпорядження, рішення, правила, положення, інструкції, накази та деякі договори нормативного характеру» [36, с. 59]. Як бачимо, серед наведених А.П. Гетьманом джерел водного права фігурують і відомчі нормативні акти. Про подібні акти йшлося, зокрема, в «Положенні про Державний комітет Ради Міністрів Української РСР з водного господарства – Держводгоспу УРСР», затвердженому постановою Ради Міністрів УРСР від 10 грудня 1960 року № 1977. Так, відповідно до підпункту «а» пункту 6 зазначеного Положення Держводгоспу УРСР надавалося право «видавати в межах своєї компетенції відповідні норми, правила, технічні вказівки та інструкції з питань використання та охорони поверхневих і підземних водних ресурсів та водопостачання». А у другому абзаці цього ж підпункту зазначалося, що «вказівки Державного комітету Ради Міністрів УРСР з водного господарства з питань використання та охорони водних ресурсів і боротьби зі шкідливими діями вод є обов'язковими для всіх раднаргоспів, міністерств і організацій, розташованих на території УРСР» [21, ст. 194]. Правом видавати такі акти,

як накази та інструкції на підставі і на виконання законів, постанов і розпоряджень Ради Міністрів СРСР і Ради Міністрів УРСР, рішень і розпоряджень обласної Ради депутатів трудящих та її виконавчого комітету, постанов, наказів та інструкцій Державного комітету Ради Міністрів УРСР по водному господарству і перевіряти їх виконання, наділявся начальник обласного управління водного господарства відповідно до пункту 3 «Положення про обласне управління водного господарства», затвердженого постановою Ради Міністрів УРСР від 10 грудня 1960 року № 1977 [21, ст. 194].

Серед джерел водного права, прийнятих управлінськими органами, які діяли на території УРСР, чимало було тих, які стосувалися охорони вод. Це були нормативні акти як союзного, так і республіканського рівня. Так, серед відомчих актів у галузі охорони вод, які діяли на території УРСР на початку досліджуваного періоду, можна назвати затверджене Всесоюзною державною санітарною інспекцією ще 7 травня 1938 р. «Положення про проектування зон санітарної охорони центрального водопостачання та водних джерел» [37, с. 162–167]. Цей відомчий нормативний акт був прийнятий відповідно до постанови ЦВК і РНК СРСР від 17 травня 1937 р. «Про санітарну охорону водопроводів і джерел водопостачання» [38, ст. 143]. На території УРСР діяло «Положення про порядок використання і охорони підземних вод на території СРСР», затверджене Міністерством геології і охорони надр СРСР і Головним державним санітарним інспектором СРСР у квітні 1960 р. [37, с. 183–189]. На території УРСР діяли також «Правила охорони поверхневих вод від забруднення стічними водами», затверджені 15 липня 1961 р. Міністерством охорони здоров'я СРСР № 372-1 [39, с. 130–141]. На території УРСР діяли і «Правила користування водопроводом і каналізацією в містах і селищах УРСР». Цей відомчий нормативний акт був затверджений Міністерством комунального господарства УРСР у 1963 році та був обов'язковим для всіх користувачів (водопровідно-каналізаційних підприємств та абонентів) [40]. На території УРСР діяло «Положення про державний санітарний нагляд у СРСР», затверджене постановою Ради Міністрів СРСР від 29 жовтня 1963 р. № 1107. Норми цього акту стосувалися й водогосподарських питань. Так, відповідно до підпункту «в» пункту 6 цього Положення, на органи і установи санітарно-епідеміологічної служби покладалася обов'язки забезпечити державний контроль «за проведенням заходів щодо запобігання і ліквідації забруднення поверхневих і підземних вод, що використовуються для питних і культурно-побутових цілей населення, шкідливими промисловими викидами і господарсько-побутовими відходами» [41, ст. 199]. С.Л. Гоцуляк звертає увагу на те, що, цим нормативним актом органи державного санітарного нагляду наділялись правами накладати штрафи за порушення санітарно-гігієнічних норм та санітарно-протієпідемічних правил з метою ліквідації і попередження забруднення навколишнього середовища [42, с. 261].

Водогосподарські норми містилися в нормативних актах, які стосувалися охорони, зокрема земель та лісів. Так, 12 вересня 1960 р. Рада Міністрів УРСР прийняла постанову «Про заходи по охороні ґрунтів і захисних лісонасаджень на території Української РСР» № 1541 у відповідності із Законом «Про охорону природи Української РСР» і на додаток до постанови Ради Міністрів Української РСР від 30 квітня 1960 року № 638 «Про організацію боротьби з ерозією ґрунтів на території Української РСР», якою був затверджений «Обов'язковий для всіх землекористувачів мінімум заходів по боротьбі з ерозією ґрунтів і по відновленню родючості та продуктивному використанню еродованих земель в УРСР» [43, ст. 152]. Цей документ містив Розділ VI «Гідротехнічні і гідромеліоративні заходи», здійснення яких забезпечувало попередження руйнівної дії вод.

Таким чином, слід констатувати, що у 1960-х роках в УРСР діяли різноманітні джерела водного законодавства,

які покликані були забезпечити належне регулювання водних відносин у республіці. Водночас на порядку денному постало питання кодифікації водного законодавства, особливо у зв'язку з початком кодифікації окремих галузей права, яка розпочалася в країні у кінці 1950-х років – на початку 1960-х років. Питання кодифікації водного законодавства перебувало в центрі уваги науковців. Так, оцінюючи стан водного законодавства на середину 1950-х років, О.В. Колбасов констатував, що «знову було поставлено завдання кодифікації водного законодавства як у союзних республіках, так і в загальносоюзному масштабі» [44, с. 161]. У збірнику статей «Питання кодифікації» містилася стаття О.А. Рускола «Деякі питання кодифікації горного і водного законодавства, в якій автор виклав своє бачення шляхів і змісту кодифікації водного законодавства як на рівні Союзу РСР, так і союзних республік [45, с. 202–226]. Кодифікації радянського водного законодавства достатня увага була приділена в наукових працях В.І. Корецького, одну з яких він опублікував у 1961 році [14], а другу – у 1962 р. [46]. При цьому дослідник спирався на попередню правову літературу, автори якої досліджували питання водних правовідносин.

У червні 1961 року відбулася всесоюзна теоретична конференція, на якій обговорювалися питання кодифікації водного господарства Союзу РСР і союзних республік. У конференції взяло участь близько 200 осіб [47, с. 108]. У виступах учасників конференції наведена об'єктивна інформація про стан водного законодавства в СРСР у цілому, в окремих республіках у тому числі. Так, В.Л. Мунтян у доповіді «Правове регулювання водних відносин і питання кодифікації водного законодавства в УРСР» відмітив дещо незадовільний стан водного законодавства УРСР і висловився за якнайшвидше проведення його кодифікації [47, с. 109]. Про необхідність кодифікації водного законодавства говорили й інші доповідачі [47, с. 108–114]. Тези основних доповідей учасників конференції були видані окремою збіркою [48]. А у 1963 році вийшов уже збірник статей, написаних учасниками зазначеної конференції [49]. Грунтовну рецензію на цю книгу надав О.В. Колбасов [50, с. 139–141]. У заключній частині своєї рецензії О.В. Колбасов зазначав, що «рецензована книга на відміну від попередньої літератури по водному праву перевершувала всі попередні дослідження конкретно практичною спрямованістю, «теоретичним висвітленням найближчих шляхів розвитку і вдосконалення радянського водного законодавства» [50, с. 141]. З такою оцінкою рецензованого видання легко погодитися, проаналізувавши зміст зазначеної збірки статей.

Питанням кодифікації водного законодавства Союзу РСР і союзних республік О.В. Колбасов значну увагу приділяв і в інших своїх публікаціях [51, с. 21–28; 44, с. 156–168]. Він, наприклад, зазначав, що в Українській РСР робота над створенням проекту Водного кодексу велася впродовж 1926–1927 рр., але підготовлений проект кодексу законодавчими органами республіки не розглядався [44, с. 157]. Про незавершеність кодифікації водного законодавства УРСР у 1920-х роках писав і І.Б. Усенко [52, с. 93–94]. Питанням кодифікації водного законодавства О.В. Колбасов присвятив розділ I «Загальні проблеми кодифікації водного законодавства» захищеної ним у 1968 році докторської дисертації «Проблеми вдосконалення радянського водного законодавства» [53, с. 5]. Здобувач, зокрема, розвивав погляд, раніше висловлений в юридичній літературі, відповідно до якого головним кодифікаційним актом у масштабах Союзу РСР повинні бути Основи водного законодавства, а в союзних республіках – кодекси [53, с. 5].

Питанням кодифікації водного законодавства приділяв увагу й український науковець В.Л. Мунтян [7, с. 25–34; 54, с. 16–20; 55, с. 101–107]. Викликала схвильованість дослідника і дуже повільна робота зі складення водного кадастру (реєстру) [56, с. 70].

10 грудня 1970 р. друга сесія Верховної Ради СРСР восьмого скликання затвердила Основи водного законодавства Союзу РСР і союзних республік і ввела їх у дію з 1 вересня 1971 р. [57, с. 349]. Під час розроблення проекту Основ було враховано попередній досвід законодавчого регулювання водних відносин у країні. На врахування попереднього законодавства під час підготовки проекту Основ водного законодавства Союзу РСР і союзних республік зверталася увага дослідників правового регулювання водних відносин. Так, упорядник видання «Нове у водному законодавстві» зазначав, що «Основи підвели підсумок усьому попередньому розвитку цієї галузі радянського законодавства, сприйняли, розвинули і доповнили ті його основні положення, які виправдали себе на практиці і зберегли значення для правового регулювання водних відносин надалі» [58, с. 13]. М.А. Гаркуша, цілком слушно зазначивши, що в проєкті Основ водного законодавства Союзу РСР і союзних республік велике значення надавалося охороні водних ресурсів, констатував, що в цьому проєкті «зафіксовано і розвинуто вже наявні в законодавстві положення про охорону вод» [59, с. 11]. Дійсно, в попередні роки таких водоохоронних законодавчих актів було прийнято чимало. Про врахування попереднього досвіду законодавчого регулювання водних відносин йшлося і в доповіді про проєкт зазначених Основ на пленарному засіданні зазначеної сесії Верховної Ради СРСР. Доповідач з цього питання наголосив на тому, що «прийняті свого часу нормативні акти про упорядкування використання і підсилення охорони водних ресурсів мають велике значення» [57, с. 308]. Водночас доповідач відзначив, що ці нормативні акти «роз'єднані, не кодифіковані, окремі положення їх вже застаріли, не відповідають завданням сьогодення і тем більше – потребам розвитку суспільного виробництва в наступні роки» [57, с. 308]. Таким чином, об'єктивно оцінивши стан діючого водного законодавства, доповідач наголосив, що «в інтересах подальшого впорядкування використання і підсилення охорони вод виникає необхідність прийняття таких законів, котрі, об'єднуючи все цінне, що є в діючих нормативних актах, і вводячи нові принципові положення, заклав би міцну базу для подальшого вдосконалення радянського водного законодавства» [57, с. 308]. Прийняття Основ поставило на порядок денний питання, так би мовити, долі попереднього водного законодавства. Відповідь на це питання наводилась в Указі Президії Верховної Ради СРСР від 12 серпня 1971 р. «Про порядок введення в дію Основ водного законодавства Союзу РСР і союзних республік». У пункті I Указу встановлювалось, що до приведення водного законодавства СРСР, союзних республік у відповідність до цих Основ продовжували застосовуватися діючі акти водного законодавства, якщо вони не суперечили Основам [60, ст. 333]. Прийняття Основ водного законодавства Союзу РСР і союзних республік відкривало шлях до кодифікації водного законодавства в УРСР.

У 1972 р. Верховна Рада УРСР прийняла перший в історії водного законодавства України Водний кодекс УРСР [61, ст. 393]. Стосовно попереднього водного законодавства Президія Верховної Ради УРСР в Указі «Про порядок введення в дію Водного кодексу Української РСР» від 20 жовтня 1972 р. постановила, що «до приведення водного законодавства Української РСР у відповідність із Водним кодексом Української РСР чинні акти водного законодавства Української РСР застосовуються, оскільки вони не суперечать Кодексу [61, ст. 393]. Тому певний час в УРСР продовжували діяти й ті законодавчі акти, які були прийняті в досліджуваній період.

Висновки. Водне законодавство України 1960-х років представляло собою важливий етап його історії за радянських часів. Це законодавство мало своєрідну дворівневу систему: воно складалось із водного законодавства СРСР, до складу якого входила УРСР як союзна республіка, та власне

законодавство республіки, яке не зрідка дублювало союзне законодавство. Хоча водне законодавство цього періоду і відповідало вимогам розвитку економічних та водогосподарських потреб населення, все ж таки воно потребувало вдосконалення та уніфікації, про що наголошувалося вченими-юристами досліджуваного періоду. Водне законодав-

ство і практика його застосування в УРСР стали в нагоді під час підготовки Основ водного законодавства Союзу РСР і союзних республік, а також першого в історії УРСР Водного кодексу 1972 р. Із прийняттям цих нормативних актів водне законодавство вступило у свій наступний період розвитку. Для України цей період можна окреслити як 1972–1994 рр.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія держави і права України : підручник / за ред. В.Д. Гончаренко. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 552 с.
2. Історія конституційного законодавства України : зб. док. / упоряд. В.Д. Гончаренко. Харків : Право, 2007. 256 с.
3. Сборник нормативных актов по советскому государственному праву. Москва : Юрид. лит., 1984. 832 с.
4. Конституція УРСР 1937 р. *Відомості Верховного Совета СССР*. 1961. № 50. Ст. 525.
5. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1963. № 30. Ст. 463.
6. Про охорону природи Української РСР : Закон України. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1960. № 23. Ст. 175.
7. Бичкова Ц.В., Мунтян В.Л. Правове регулювання водних відносин в УРСР : монографія. Київ : Академія наук Української РСР, 1966. 129 с.
8. Солоха М.Т. Формування правового механізму державного регулювання використання водно-ресурсного потенціалу України: історичний аспект. *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. Вип. № 2 (46). С. 171–182.
9. Казак Р.А. Регламентация функционирования заповедников на основе Закона «Про охорону природи Української РСР (1960–1970 роки). *Проблеми законності*. 2014. Вип. 125. С. 47–55.
10. Булгаков А.О. Закон «Про охорону природи Української РСР» 1960 року – новий етап комплексного врегулювання раціонального використання та охорони земель». *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 5. С. 16–19.
11. Хронологічне зібрання законів, указів Президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень Уряду Української РСР : у 7 т. Київ : Вид-во політ. л-ри України, 1960. Т. 6. 408 с.
12. Про реорганізацію Державного Комітету Ради Міністрів Української РСР по водному господарству : Указ Президії ВР УРСР. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1963. № 43. Ст. 679.
13. Про заходи по упорядкуванню використання і посиленню охорони водних ресурсів СРСР : Постанова Ради Міністрів СРСР. *СП СССР*. 1960. № 9. Ст. 67.
14. Корецкий В.И. Вопросы кодификации советского водного законодательства. Сталинабад, 1961. 39 с.
15. Ерофеев Б.В. Советское водное и горное право. Москва : ВЮЗИ, 1981. 67 с.
16. Про посилення державного контролю за використанням підземних вод і про заходи по їх охороні : Постанова Ради Міністрів СРСР. *СП СССР*. 1959. № 17. Ст. 135.
17. Про посилення державного контролю за використанням підземних вод і про заходи по їх охороні : Постанова Ради Міністрів УРСР. *ЗП УРСР*. 1959. № 9. Ст.130.
18. Систематическое собрание действующего законодательства Украинской ССР. Киев : Изд-во полит. л-ры Украины, 1980. Т. 8. 591 с.
19. Соколова А.К. Питання формування правової основи охорони водних об'єктів: історичний аспект. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип.1 (5). С. 1–13.
20. Про визнання такими, що втратили чинність рішень Уряду України у зв'язку з прийняттям Водного кодексу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 1996 р. № 56. *Зібрання постанов Уряду України*. 1996. № 5. Ст. 168.
21. Про затвердження положень про Державний комітет Ради Міністрів УРСР по водному господарству, обласне управління водного господарства і Басейнову інспекцію Держводгоспу УРСР : Постанова Ради Міністрів УРСР № 1977. *ЗП УРСР*. 1960. № 12. Ст. 194.
22. Про затвердження положень про Головне управління водних ресурсів промисловими підприємствами Української РСР і обласне управління водного господарства : Постанова Ради Міністрів УРСР № 92. *ЗП УРСР*. 1955. № 1–2. Ст. 6.
23. Чуприна Ю.А. Базові комплексні акти як критерії періодизації історії водного законодавства України у ХХ ст. *Право і суспільство*. 2015. Вип. № 6. С. 45–52.
24. Положення про мінеральне енергетики і електрифікації Української РСР : Постанова Ради Міністрів УРСР від 25 вересня 1969 р. № 546. *ЗП УРСР*. 1969. № 10. Ст. 125.
25. Про широкий розвиток меліорації земель для отримання високих та стійких урожаїв зернових та інших сільськогосподарських культур в Українській РСР : Постанова ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР від 30 червня 1966 р. № 520. *ЗП УРСР*. 1966. № 7. Ст. 73.
26. Про заходи по впорядкуванню використання водних ресурсів промисловими підприємствами Української РСР : Постанова Ради Міністрів Української РСР від 30 травня 1963 року № 637. *ЗП УРСР*. 1963. № 5. Ст.42.
27. Про заходи по впорядкуванню використання водних ресурсів промисловістю і комунальним господарством Української РСР : Постанова ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР від 5 лютого 1964 року № 152. *ЗП УРСР*. 1964. № 2. Ст. 15.
28. Про заходи з поліпшення охорони і використання малих річок : Постанова ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР 1968 р. *ЗП УРСР*. 1968. № 9. Ст. 118.
29. Про невідкладні заходи щодо захисту ґрунтів від вітрової та водної ерозії в Українській РСР : Постанова ЦК КП України та Ради Міністрів УРСР від 16 травня 1967 року № 320. *ЗП УРСР*. 1967 р. № 5. Ст.47.
30. Про невідкладні заходи щодо захисту берегів Чорного моря від руйнування та раціонального використання територій курортів чорноморського узбережжя : Постанова Ради Міністрів УРСР № 272. *ЗП УРСР*. 1969. № 4. Ст. 55.
31. Про державних контролерів з охорони ґрунтів і захисних лісонасаджень на території Української РСР : Постанова Ради Міністрів УРСР від 19 вересня 1962 року № 1103. *ЗП УРСР*. 1962. № 9. Ст. 126.
32. Про встановлення штрафів за порушення правил охорони і використання водних ресурсів Української РСР : Постанова Ради Міністрів УРСР від 7 липня 1962 р. *ЗП УРСР*. 1962. №7. Ст. 94.
33. Анісімова Г.В. Водне законодавство України. *Велика юридична енциклопедія*: у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 14: Екологічне право. С. 109–113.
34. Розпорядження Ради Міністрів УРСР № 1495-р. *ЗП УРСР*. 1963. № 9. Ст. 98.
35. Байсалов С.Б. Водное право Казахской ССР (Некоторые вопросы теории и практики). Алма-Ата : Наука. Каз. ССР, 1966. 398 с.
36. Гетьман А.П. Генеза науки про водне право. *Правова доктрина України*: у 5 т. Харків : Право, 2013. Т. 4. С. 49–60.
37. Справочник по законодательству для работников жилищно-коммунального хозяйства. Москва : Стройиздат, 1964. 588 с.
38. Про санітарну охорону водопроводів і джерел водопостачання : Постанова ЦВК і РНК СРСР від 17 травня 1937 р. *СЗ СССР*. 1937. № 35. Ст. 143.
39. Збірник законодавчих актів про охорону природи / Державний комітет Ради Міністрів Української РСР по охороні праці ; упорядн. : В.Л. Мунтян, Л.П. Плєскач, М.Ф. Теплицька. Київ : Вид-во «Урожай», 1969. 226 с.
40. Правила користування водопроводом: каналізацією в містах і селищах УРСР. Київ, 1963. 39 с.
41. Положення про державний санітарний нагляд в СРСР : Постанова Ради Міністрів СРСР від 29 жовтня 1963 р. № 1107. *СП СССР*. 1963. № 20. Ст. 199.

42. Kazak R., Hotsuliak S. Features Of Sanitary Legislation In Ukraine In The Mid-20th Century: Historical Overview. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. Vol. 9 Iss. 3. P. 257–266.
43. *ЗП УРСР*. 1960. № 9. Ст. 152.
44. Развитие кодификации советского законодательства. Москва : Юрид. лит., 1968. 247 с.
45. Рускол А.А. Некоторые вопросы кодификации горного и водного законодательства. *Вопросы кодификации* : сб. науч. ст. Москва : Гос. изд-во юрид. лит., 1957. С. 202–226.
46. Корецкий В.И. О структуре и содержании республиканских водных кодексов ; Таджикский ун-т им. В.И. Ленина; кафедра гражданского права и процесса. Душанбе, 1962. 63 с.
47. *Советское государство и право*. 1961. № 9. С. 104–114.
48. О научных основах кодификации водного законодательства Союза ССР и союзных республик. (Тезисы докладов) Москва : Академия наук СССР, 1961. 67 с.
49. Вопросы кодификации водного законодательства Союза ССР и союзных республик / отв. ред. Г.А. Аксененок, В.И. Корецкий. Москва : Госиздат, 1963. 286 с.
50. Колбасов О.С. Вопросы кодификации водного законодательства Союза СССР и союзных республик. *Советское государство и право*. 1964. № 6. С. 139–141.
51. Колбасов О.С. Законодательство о водопользовании в СССР. (проблемы совершенствования советского законодательства об использовании водных ресурсов). Москва : Юрид. лит., 1965. 247 с.
52. Усенко И.Б. Первая кодификация законодательства Украинской ССР. Киев : Наук. думка, 1989. 120 с.
53. Колбасов О.В. Проблемы совершенствования советского водного законодательства : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 1968. 34 с.
54. Мунтян В.Л. Правовое регулирование водных отношений и вопросы кодификации водного законодательства УССР. *О научных основах кодификации водного законодательства Союза ССР и союзных республик* : тезисы докладов. Москва : Акад. наук СССР, Ин-т гос-ва и права. 1961. С. 16–20.
55. Мунтян В. Кодифікація водного законодавства і охорона водних ресурсів Української РСР. *Радянське право*. 1962. № 3. С. 101–107.
56. Мунтян В. Правова охорона природи. *Радянське право*. 1967. № 12. С. 66–71.
57. Заседания Верховного Совета СССР восьмого созыва (вторая сессия). Стенографический отчет. Москва : Издание Верховного Совета СССР, 1971. 384 с.
58. Новое в водном законодательстве. Москва : Юрид. лит., 1972. 96 с.
59. Гаркуша М.А. До проекту Основ водного законодавства Союзу РСР і союзних республік. *Радянське право*. 1970. № 7. С. 9–12.
60. *Відомості Верховної Ради СРСР*. 1971. № 33. Ст. 333.
61. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1972. № 43. Ст. 393.